

УДК 347.25

Леонід Колобов,начальник юридичного відділу
Луганського національного аграрного університету

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДНИКІВ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ ТА ЇЇ ЗАХИСТУ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

У статті здійснено порівняльний аналіз складових частин поняття комерційної таємниці та найпоширеніших засобів її захисту за українським законодавством і законодавством країн Євро-союзу, визначено відмінності між законодавчими системами країн Євросоюзу та України.

Ключові слова: комерційна таємниця, поняття комерційної таємниці, захист комерційної таємниці, порівняльний аналіз.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення виникає завдання розроблення та підвищення рівня захисту комерційної таємниці як українських компаній, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, так і іноземних компаній, що працюють в Україні.

Питанням захисту комерційної таємниці приділяється значна увага в дослідницьких працях закордонних та вітчизняних учених. Зокрема, проблеми захисту комерційної таємниці досліджувалися багатьма вченими, які спеціалізуються у сфері економічної або інформаційної безпеки підприємств, такими як Г. Андрощук, Т. Кашаніна, В. Крилов, Ю. Макогон, Ю. Назарова, Ю. Плаксин, О. Перовская, Г. Раєвський, Е. Сергеева, В. Соловйов, А. Фатьянов, В. Ярочкін та ін.

Аналіз наукових досліджень зазначених науковців показує, що їхні праці присвячені в основному правовим аспектам комерційної таємниці (право власності на комерційну таємницю, її отримання, використання, зберігання і поширення, правові засади захисту). Однак ними замало досліджене питання захисту комерційної таємниці з точки зору євроінтеграції України, постійно зростаючого рівня іноземних інвестицій в Україну та збільшення українських інвестицій до іноземних країн, інтегрування України до світового економічного співтовариства.

Вклад основного матеріалу. Питання, пов'язані з купівлею-продажем технологій, включаючи передачу знань, науково-технічного, комерційного і управлінського досвіду, тобто «ноу-хау», у зв'язку з розвитком міжнародного співробітництва України з роз-

винутими країнами сьогодні набувають особливої актуальності.

Саме поняття комерційної таємниці завжди викликало багато дискусій. Досить дискусійним є поняття конфіденційної інформації та інтелектуальної власності. Інформація, згідно з чинним законодавством України, є об'єктом права власності, але вона водночас може бути й об'єктом права інтелектуальної власності.

Специфічність інституту комерційної таємниці полягає в тому, що остання не підлягає офіційній реєстрації. Опис, який становить її сутність, має конфіденційний характер і передається іншим компаніям із суворими застереженнями, що вказуються в ліцензійних договорах про порядок і умови передачі цієї інформації. Право підприємців на захист своїх законних інтересів та своєї власності, в тому числі комерційної таємниці, є конституційним правом кожного громадянина України. У ст. 31, 32, 34, 41, 42, 54 Конституції України [1] встановлені базові правові рамки, в межах яких особа вправі реалізовувати свої права на комерційну таємницю та відстоювати власні законні інтереси у забезпеченні конфіденційності інформації. Конституція України стала основою для наступного розгалуження та наповнення нормативним змістом законодавства України щодо комерційної таємниці, розвиток відбувався у таких основних напрямках:

– конкретизація і спеціалізація положень Законів України «Про підприємства в Україні» та «Про інформацію» щодо комерційної таємниці;

- врегулювання доступу органів влади до комерційної таємниці;
- забезпечення збереження комерційної таємниці в контексті захисту від недобросовісної конкуренції;
- врегулювання питань відповідальності за правопорушення, пов'язані з комерційною таємницею [1].

Правовими підставами здійснення захисту конфіденційної інформації в Україні стали положення Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про інформацію», «Про підприємства в Україні», «Про власність», «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів про інформацію.

Також в Україні законодавець зробив спробу в Цивільному кодексі чітко визначити поняття комерційної таємниці. У ст. 505 ЦК України вказано, що комерційною таємницею є інформація, яка є таємною в тому розумінні, що вона загалом чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу із цим видом інформації, через що має комерційну цінність, є предметом заходів щодо збереження її таємності, ужитих особою, яка законно контролює цю інформацію [2]. У Законі України «Про інформацію» визначено, що захист інформації – це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї [3, ст. 1].

Іншими документами, які регламентують питання комерційної таємниці, є ст. 55 Конституції України, яка проголошує право кожної особи будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань; ст. 155 Господарського кодексу України, яка відносить комерційну таємницю до об'єктів прав інтелектуальної власності; ст. 162 ГК України, яка визначає повноваження суб'єкта господарювання щодо комерційної таємниці, у тому числі її захист. Також Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю» від 09.08.1993 № 611 визначено інформацію, що не становить комерційну таємницю [4].

Правові засади захисту комерційної таємниці від недобросовісної конкуренції передбачені ст. 36 ЦК України й розширені в ст. ст. 16-19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», а саме:

ст. 16 – неправомірне збирання комерційної таємниці; ст. 17 – розголошення комерційної таємниці; ст. 18 – схиляння до розголошення комерційної таємниці; ст. 19 – неправомірне використання комерційної таємниці. Згідно зі ст. 22 цього Закону, на юридичних осіб, винних у скоєнні актів недобросовісної конкуренції, Антимонопольним комітетом накладаються штрафні санкції в розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ст. 231 та ст. 232 Кримінального кодексу України визначають кримінальну відповідальність за посягання на комерційну таємницю [5].

У законодавстві та науковій літературі Німеччини вживається термін «ноу-хау», який може мати і технічний, і комерційний зміст. До технічної сфери ноу-хау відносять креслення, результати дослідів, статистичні розрахунки, формули і рецептури, списки деталей, дані про виробничі поліпшення і т. п., до комерційної – картотеки клієнтів, постачальників, дані про організацію виробництва, дані про фінансування, методи реклами і т. п. У німецькій практиці також поширені угоди роботодавців із працівниками про нерозголошення останніми конфіденційної інформації. Однак не тільки працівники можуть нести відповідальність за розголошення ноу-хау, за співучасть у розголошенні інформації відповідають і треті особи (пособництво і підбурювання). Обов'язок дотримання режиму секретності інформації встановлюється і для контрагентів її власника. Наприклад, ст. 90 Німецького торговельного положення говорить, що «торговельному представнику не дозволяється повідомляти іншим комерційні і виробничі секрети, які йому довірені або стали йому відомі у зв'язку з його діяльністю для підприємця» [6].

Законодавство Німеччини встановлює обов'язок посадових осіб державних контролюючих органів дотримуватися режиму конфіденційності інформації та передбачає відповідальність за її розголошення, аж до кримінальної. Процесуальне законодавство Німеччини передбачає гарантії збереження конфіденційності ноу-хау в процесі судового розгляду. Суть їх полягає у вилученні з принципу гласності розгляду справ судом: «Слухання справи в закритому засіданні допускається ... при задоволенні судом клопотання особи, що бере участь у розгляді та посилається на необхідність збереження комерційної та іншої таємниці». Кримінальне покарання, передбачене процесуальним законодавством Німеччини за розголошення торгового секрету, варіюється від штрафу до позбавлення волі до 1 року, що не виключає також відшкодування завданих збитків [7].

У Франції захист комерційної таємниці за відсутності спеціалізованих нормативних актів здійснюється на основі застосування загальних норм цивільного, трудового та кримінального права. Законодавство Франції включає такі напрями захисту комерційної таємниці: 1) в рамках трудових відносин на працівника покладається обов'язок підтримувати режим конфіденційності інформації, працівник не має права конкурувати з роботодавцем після звільнення; 2) передбачена цивільно-правова відповідальність за «зловживання довірою», тобто розголошення комерційної таємниці особою, якій вона довірена володарем; 3) передбачена кримінальна відповідальність для державних службовців та посадових осіб контролюючих органів за розголошення конфіденційної інформації [8].

Аналогічним чином проблема захисту комерційної таємниці вирішується ще в цілому ряді європейських держав, наприклад у Фінляндії, Швейцарії та ін.

Відносини, пов'язані з комерційною таємницею, у Великій Британії регулюються договорами між роботодавцем і найманим працівником; в рамках же цивільно-правових відносин застосовуються «угоди про конфіденційність» між контрагентами. Державні службовці зобов'язуються не розголошувати інформацію, яка стала їм відома внаслідок виконання службових обов'язків. Поставлення такого в обов'язок здійснюється за допомогою підписання державними службовцями спеціальної угоди. Подібним чином питання комерційної таємниці регулюється в цілому ряді країн – колишніх колоніях Великобританії, наприклад в Австралії, Індії.

В англійському праві використовуються три принципи, які застосовуються до будь-якого порушення конфіденційності:

- якщо інформація передається на умовах конфіденційності, то особа, що одержала її, не має права використовувати або розкрити цю інформацію з метою створення конкуренції власнику інформації;

- якщо доведено, що відповідач умисно або ненавмисно розкрив конфіденційну інформацію без згоди власника, він визнається винним у порушенні прав власника інформації;

- особа, що отримала конфіденційну інформацію, не має права використовувати її раніше, ніж власник інформації, для заняття найбільш вигідних позицій, навіть якщо зміст цієї інформації був опублікований або може бути встановлений третіми особами шляхом власних досліджень. Передбачається, що власник конфіденційної інформації повинен мати певну перевагу перед всією ре-

штою осіб і бути упевненим, що не запізнить-ся на старті в умовах жорсткої конкуренції.

У разі порушення конфіденційності до порушника застосовуються такі заходи:

- винесення ухвали суду, яка може мати «проміжну» (служує лише для запобігання подальшому спричиненню шкоди до прийняття остаточного рішення по справі) або «постійну» дію;

- взяття відповідачем зобов'язання під присягою передати позивачу або знищити фізичні об'єкти, в які втілені ноу-хау або торговий секрет (позивач може на свій розсуд вибрати ту або іншу міру);

- компенсація за збитки або упущену вигоду, які стали результатом порушення зобов'язань про конфіденційність.

Третя міра полягає у відшкодуванні збитків, викликаних порушенням конфіденційності [9].

Проаналізувавши вищевикладене, доходимо висновку, що комерційною таємницею є все, що не заборонене законом, корисне у підприємницькій діяльності та дає перевагу над конкурентами, які не володіють нею. Інформація, що становить комерційну таємницю підприємства повинна відповідати таким вимогам:

- бути власністю підприємства;
- мати певну вартість із комерційних міркувань;

- не бути загальновідомою чи загальнодоступною згідно із законодавством;

- надійно захищатися її власником або уповноваженою ним особою через систему кваліфікації інформації, розробку внутрішніх правил засекречення, схову, обігу, знищення та запобігання розголошенню, введення відповідного кодування носіїв інформації тощо;

- не захищатися авторським і патентним правом;

- не стосуватися негативної діяльності підприємства, здатної завдати шкоду суспільству (порушень законів, адміністративних помилок, забруднення навколишнього середовища тощо).

Крім цього, для комерційної таємниці характерно те, що вона:

- реально або потенційно створює переваги в конкурентній боротьбі;

- із всієї власності підприємства, в тому числі і майнової, може бути найбільш цінною;

- з часом може втрачати свою вартість, якщо не буде використана.

Висновки

Комерційна таємниця є товаром, вона може продаватися або передаватися на договірній основі іншому підприємству за умови її нерозголошення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
3. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 № 611. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
6. Цит. по: Германское право. – Ч. II. – М., 1996. – С. 40.
7. Коломиец А. Защита информации, составляющей коммерческую тайну: Сравнительный обзор российской и зарубежной практики / А. Коломиец // Закон. – 1998. – № 2. – С. 59–64.
8. Рачковский В.В. Зарубежное законодательство о коммерческой тайне / В.В. Рачковский // Правоведение. – 1999. – № 3. – С. 100–104.
9. Андрущук Г. Л. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : монография / Г. Л. Андрущук, П. П. Крайнев. – К.: Издательский Дом “Ин Юре”, 2000. – 400 с.

В статтє осуцествлєн сравнительный анализ составных частей понятия коммерческой тайны и самых распространєнных способов еє защиты в украинском законодательстве и законодательстве стран Евросоюза, определєны отличия между законодательными системами стран Евросоюза и Украины.

Ключевые слова: коммерческая тайна, понятие коммерческой тайны, защита коммерческой тайны, сравнительный анализ.

In article used comparative analysis of composite parts of commercial secret and most common ways her protection between ukrainian legislation and legislation of countries of European Union, identified differences legislative systems countries of European Union and Ukraine.

Key words: commercial secret, notion of commercial secret, protection of commercial secret, corporative analysis.

